

CRNA GORA
UPRAVA ZA STATISTIKU

IV Proleterske 2, 81000 Podgorica
Tel: +382 (0) 20 230 811
Fax: +382 (0) 20 230 814
E-mail: contact@monstat.org

IZVJEŠTAJ O KVALITETU ZA 2018. GODINU

Kvartalni bruto domaći proizvod

Odgovorna lica: Dijana Ristović i Milica Pejović

Odsjek: Makro-ekonomske statistike i nacionalni računi

Sadržaj:

1. Uvod - Osnovne informacije o istraživanju	1
1.1 Svrha, cilj i predmet istraživanja	1
1.2 Pravni osnov	1
1.3 Statističke jedinice	1
1.4 Pokrivenost i obuhvat istraživanja	1
1.4.1 Sektori.....	1
1.4.2 Statistička populacija	1
1.5 Referentna geografska oblast	2
1.6 Koncepti i definicije	2
1.7 Klasifikacije	3
1.8 Frekvencija prikupljanja podataka	3
1.9 Dinamika objavljivanja podataka	3
1.10 Metodologija	3
1.11 Bazni period	4
1.12 Jedinica mjere	4
1.13 Izvor podataka	4
1.14 Metod prikupljanja podataka	4
2. Relevantnost - Korisnici podataka	4
2.1 Potrebe korisnika	4
2.2 Zadovoljstvo korisnika	5
3. Tačnost i pouzdanost	5
3.1 Tačnost - Opšta ocjena	5
3.2 Sezonska prilagodavanja	5
3.5 Revizija podataka	6
3.5.1 Politika revizije podataka	6
3.5.2 Praksa revizije podataka	6
3.5.3 Prosječna veličina revizije podataka (A6)	6
4. Pravovremenost i tačnost objave podataka	6
4.1 Pravovremenost	6
4.2 Tačnost objave podataka	6
5. Dostupnost i jasnoća	7
5.1 Kalendar objave podataka	7
5.2 Pristup kalendaru objave podataka	7
5.3 Saopštenja	7
5.4 Publikacije	7
5.5 Onlajn baza podataka	7
5.6 Pristup mikropodacima	7
6. Uporedivost	8
6.1 Prostorna uporedivost	8
6.2 Vremenska uporedivost	8

1. Uvod - Osnovne informacije o istraživanju

1.1 Svrha, cilj i predmet istraživanja

Kvartalni nacionalni računi sastavljeni su iz niza makroekonomskih pokazatelja, koji pružaju sveobuhvatnu sliku ekonomske situacije i služe kao osnova za ekonomsku analizu, predviđanje i donošenje odluka. Glavni agregat nacionalnih računa je bruto domaći proizvod. Metodologija koja se koristi u skladu je sa sistemom nacionalnih računa (SNA 2008) i evropskim sistemom nacionalnih računa (ESA 2010). Obračun BDP-a uključuje sve aktivnosti unutar proizvodno definisanih metodologija SNA 2008 i ESA 2010 i pokriva cijelu teritoriju Crne Gore. Cilj kvartalnog obračuna bruto domaćeg proizvoda po potrošnoj metodi je dobijanje osnovnog makro-ekonomskog agregata u sistemu nacionalnih računa. Primjenom ovog metoda obračuna sagledava se uspostavljanje osnovne relacije na kojoj se baziraju nacionalni računi, a to je, da ukupna vrijednost raspoloživih dobara i usluga (ponuda) mora biti jednaka ukupnoj vrijednosti utrošenih dobara i usluga (upotreba) u posmatranom periodu na nivou ukupne ekonomije. Kvartalni bruto domaći proizvod po potrošnoj metodi izračunava se kao zbir potrošnje domaćinstava, državne potrošnje, investicija, promjena u zalihama i salda izvoza i uvoza roba i usluga. Rezultati obračuna su vrijednovani u tekućim i stalnim cijenama. Obračunate vrijednosti su iskazane u hiljadama EUR-a.

1.2 Pravni osnov

Zakonom o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike (*Sl.list Crne Gore br. 18/12*) definisane su odredbe za prikupljanje, obradu i diseminaciju podataka. Zakon pruža Upravi za statistiku jasno i široko pravno ovlašćenje da prikuplja i pristupa podacima potrebnim za sprovođenje Programa i Godišnjeg plana. Zakon daje prioritet upotrebi administrativnih podataka, kao i pravo pristupa individualnim podacima koji su rezultat istraživanja ostalih proizvođača zvanične statistike. Kao dopuna zakonskim odredbama, Uprava za statistiku je potpisala više memoranduma o saradnji sa imaocima administrativnih podataka.

1.3 Statističke jedinice

Sve ekonomske jedinice, pravna i fizička lica i domaćinstva, unutar definisanih granica proizvodnje u okviru metodologija Sistem nacionalnih računa (SNA 2008) i Evropski sistem nacionalnih računa (ESA 2010).

1.4 Pokrivenost i obuhvat istraživanja

1.4.1 Sektori

Obračun kvartalnog BDP-a obuhvata sve aktivnosti definisane metodologijom SNA 2008 i ESA 2010 i pokriva cijelu teritoriju Crne Gore.

1.4.2 Statistička populacija

Nacionalni računi kombinuju podatke iz više izvora tako da se pojam statističke populacije ne može primjeniti u kontekstu nacionalnih računa.

1.5 Referentna geografska oblast

Crna Gora.

1.6 Koncepti i definicije

Kvartalni BDP predstavlja tržišnu vrijednost svih dobara i usluga proizvedenih u nekoj zemlji u datom kvartalu. Kvartalni BDP u tržišnim cijenama je finalni rezultat proizvodnih aktivnosti rezidentnih proizvodnih jedinica i može se obračunati na 3 načina:

- proizvodni pristup;
- potrošni pristup i
- dohodovni pristup.

Uprava za statistiku sprovodi obračun kvartalnog BDP-a po potrošnom pristupu.

Prema potrošnom pristupu: $BDP = \text{finalna potrošnja domaćinstava} + \text{finalna potrošnja države (individualna i kolektivna)} + \text{bruto investicije u osnovna sredstva} + \text{promjene u zalihama} + \text{izvoz} - \text{uvoz}$.

Izdaci za finalnu potrošnju domaćinstava su izdaci (uključujući i imputirane izdatke) rezidentnih domaćinstava na individualnu potrošnju roba i usluga (npr: izdaci za ishranu, odjeću i obuću, stanovanje itd.). Ovim izdacima se ne obuhvataju izdaci domaćinstava za kupovinu osnovnih sredstava (npr: stanova ili dragocjenosti).

Izdaci za finalnu potrošnju države su izdaci (uključujući i imputirane izdatke) sektora države na individualnu potrošnu robu i usluge i kolektivne potrošne usluge. Podijeljeni su u dvije grupe:

- vrijednost robe i usluga koje proizvodi država i koje država i troši - kolektivna potrošnja (na primjer: usluge sudova, odbrane, bezbjednosti, zaštite životne sredine itd.) i
- izdaci koje država vrši za nabavku potrošne robe i usluga koje proizvode tržišni proizvođači i kojima država, bez ikakve transformacije, snabdijeva domaćinstva kroz socijalne transfere u naturi - individualna potrošnja (na primjer lijekovi na ljekarski recept po osnovu obaveznog zdravstvenog osiguranja pacijenta).

Bruto investicije obuhvataju bruto investicije u osnovna sredstva, promjene u zalihama i neto dragocjenosti. Bruto investicije u osnovna sredstva se mjere ukupnom vrijednošću proizvođačevih sticanja umanjeno za otuđivanja novih ili korišćenih osnovnih sredstava u toku obračunskog perioda.

Promjene zaliha predstavljaju razliku između nivoa zaliha na početku i kraju godine, vrednovanih po prosječnim tržišnim cijenama. Zalihe mogu biti: zalihe materijala, zalihe nedovršene proizvodnje, zalihe gotovih proizvoda i zalihe robe.

Uvoz i izvoz roba i usluga se sastoji od transakcija proizvodima (prodaje/kupovine, razmjene ili poklona) između rezidentnih i nerezidentnih jedinica.

Uvoz i izvoz robe i usluga ne uključuju:

- isporuke koje nerezidentna (inostrana) predstavništva rezidentnih preduzeća vrše nerezidentima i isporuke koje rezidentna predstavništva nerezidentnih preduzeća vrše rezidentima,
- tokove primarnih dohodaka prema inostranstvu ili iz inostranstva (kao što su kompenzacije zaposlenima, kamate ili primanja iz direktnih investicija) i
- prodaje i kupovine neproizvedenih sredstava (na primjer: zemljišta ili patenata).

Spoljni bilans roba i usluga je bilansna stavka (saldo) računa robe i usluga inostranstva. Predstavlja vrijednost izvoza robe i usluga umanjena za uvoz robe i usluga sektora inostranstva. Kada je spoljni bilans robe i usluga u računima inostranstva pozitivan, to znači deficit (manjak) nacionalne ekonomije u trgovini robom i uslugama sa inostranstvom i obrnuto, ako je negativan, to znači manjak za inostranstvo i višak za nacionalnu ekonomiju.

1.7 Klasifikacije

ESA 2010 pruža metodologiju o zajedničkim standardima, definicijama, međunarodno usklađenim klasifikacijama i računovodstvenim pravilima koja se koriste za sastavljanje nacionalnih računa na uporedivim osnovama. ESA 2010 definiše klasifikacije koje će se koristiti za: institucionalne sektore, transakcije proizvodima, transakcije nefinansijske neproizvodne aktive, distributivne transakcije, transakcije finansijskim sredstvima i obavezama, druge promjene imovine, bilansne i stavke neto bogatstva, bilans stanja, nefinansijska imovina, finansijska imovina i obaveze. Pored toga, za nekoliko detalja prikaza ESA 2010 koristi i druge klasifikacije kao što su: KD2010 nacionalna klasifikacija djelatnosti koja je u skladu sa NACE Rev. 2 međunarodne klasifikacije ekonomskih aktivnosti, CPA za proizvode po ekonomskim aktivnostima, COFOG za funkcije države, COICOP za individualnu potrošnju po namjeni, NUTS za statističke regione, CN kao kombinovana nomenklatura, HS kao harmonizovani sistem. Potpuni pregled klasifikacija je dostupan na:

- ESA 2010 Poglavlje 23 Klasifikacije

- Eurostat-ova baza klasifikacija RAMON:

https://ec.europa.eu/eurostat/ramon/index.cfm?TargetUrl=DSP_PUB_WELC

- Monstat sajt: <https://www.monstat.org/eng/page.php?id=104&pageid=104>

1.8 Frekvencija prikupljanja podataka

Kvartalni podaci se prikupljaju na kraju referentnog perioda prilikom obračuna preliminarnog kvartala i 9 mjeseci nakon kraja referentne godine prilikom obračuna godišnjeg BDP-a.

1.9 Dinamika objavljivanja podataka

Kvartalno.

1.10 Metodologija

Međunarodna propisana metodologija za obračun nacionalnih računa je Sistem nacionalnih računa (SNA 2008), koji pruža detaljan teorijski okvir, dok je za zemlje Evropske unije metodologija propisana u Evropskom sistemu nacionalnih računa (ESA 2010), koja je potpuno je u skladu sa SNA 2008 i prilagođen evropskom okruženju i praksi. Pravna obaveza svake države članice EU da poštuju ESA 2010 u svojim statističkim praksama, Priručnik o mjerama cijena i obima na nacionalnim računima iz 2001. i Priručnik o kvartalnim nacionalnim računima. Link za pomenute metodologije:

• Sistem nacionalnih računa (SNA 2008): <https://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp>

• Evropski sistem nacionalnih računa (ESA 2010): <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-02-13-269>

- Priručnik za mjerenje cijena i količina u nacionalnim računima: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-GQ-14-005>
- Priručnik za kvartalne nacionalne račune: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-GQ-13-004>

1.11 Bazni period

Isti kvartal prethodne godine.

1.12 Jedinica mjere

Podaci su objavljeni u hiljadama EUR i u %.

1.13 Izvor podataka

Kompilacija podataka nacionalnih računa se zasniva na statistikama koje se primarno prikupljaju u druge svrhe (primarna statistika). Oslanja se na različite izvore podataka, uključujući administrativne podatke: računovodstveni finansijski izveštaji, poreski podaci, budžetski izvještaji, popis stanovništva, statistička ispitivanja preduzeća i domaćinstava, izvještaji nadzornih institucija i organizacija, godišnji i kvartalni izvještaji, trgovinska statistika roba i usluga, informacije o platnom bilansu. Ne postoji jedinstveni izvor istraživanja za nacionalne račune. Glavni izvor podataka za izračun BDP-a su finansijski izvještaji kompanija, banaka, osiguravajućih društava, vladinog sektora, fondova socijalnog osiguranja, lokalnih samouprava, preduzetnika i podaci o paušalcima na osnovu poreskih prijava. Podaci od izvora podataka obično su kratkoročnog karaktera i kao takvi podložni su promjenama tokom vremena, imajući u vidu da se kvartalni BDP izračunava samo jednom i objavljuje kao preliminarni rezultati, i revidira samo jednom u okviru objavljivanja konačnih godišnjih podataka.

1.14 Metod prikupljanja podataka

Odjeljenje za nacionalne račune obično ne prikuplja podatke, već ih dobija od drugih odjeljenja ili institucija. Nacionalni računi kombinuju podatke iz mnogih izvora. Tehnike prikupljanja podataka su različite i zavise od dostupnih izvora informacija, pravovremenosti objavljenih podataka i drugih faktora. Izvori mogu biti statistička istraživanja, administrativni podaci i podaci o preduzećima i domaćinstvima. Podaci se prikupljaju u elektronskom obliku, putem zahtjeva za podatke i na papiru.

2. Relevantnost - Korisnici podataka

2.1 Potrebe korisnika

Podaci nacionalnih računa su ključne informacije za praćenje ekonomske politike i donošenje odluka, predviđanje, u administrativne svrhe i za informacije šire javnosti i za ekonomska istraživanja.

Međunarodni korisnici:

- Eurostat;
- Svjetska banka;
- UN organizacije;
- Međunarodni monetarni fond.

Nacionalni korisnici:

- Ministarstva i drugi organi javne uprave;
- Lokalne samouprave i drugi organi lokalne uprave;
- Centralna banka Crne Gore;
- nevladine organizacije;
- studenti;
- istraživači;
- mediji.

2.2 Zadovoljstvo korisnika

Uprava za statistiku je usvojila Strategiju upravljanja kvalitetom, Vodič za implementaciju Strategije upravljanja kvalitetom, kao i Implementacioni plan za sprovođenje politike kvaliteta. U cilju mjerenja stepena do kojeg ispunjava svoje obaveze prema korisnicima i u sklopu nove politike kvaliteta, Uprava za statistiku je sprovela istraživanje o zadovoljstvu korisnika. Prikupljanje podataka realizovano je putem web ankete, u periodu od 1. septembra do 20. oktobra 2017. godine. Rezultati istraživanja dostupni su na web stranici Uprave za statistiku, link: <https://www.monstat.org/userfiles/file/KVALITET/Izvjestaj%20o%20zadovoljstvu%20korisnika.pdf>.

3. Tačnost i pouzdanost

3.1 Tačnost - Opšta ocjena

Obračun nacionalnih računa je veoma kompleksan zadatak koji uključuje mnogo različitih izvora podataka. Obezbijediti jednostavne, ponovljive mjere procjene tačnosti. MONSTAT objavljuje sve revizije i objašnjenja podataka kada se to dogodi.

Nije primjenljivo

3.2 Sezonska prilagođavanja

Ciljevi sezonskog prilagođavanja su identifikovanje i uklanjanje sezonskih kolebanja i kalendarskih efekata koji mogu da prikriju kratkoročna i dugoročna kretanja u vremenskoj seriji i ometaju jasno razumijevanje osnovnih pojava. Sezonsko prilagođavanje je, dakle, osnovni proces u interpretaciji vremenskih serija radi kreiranja politika (ESS smjernice za sezonsko prilagođavanje, izdanje 2015, Prilog, tačka 1). U Crnoj Gori još ne postoje definisane procedure za sezonsko prilagođavanja podataka.

3.5 Revizija podataka

3.5.1 Politika revizije podataka

Podaci nacionalnih računa podliježu stalnoj reviziji jer novi ulazni podaci postaju dostupni. Nazivaju se rutinskim revizijama i podrazumijevaju redovne revizije podataka. Ređe, izvanredne revizije (zване benčmark revizije) rezultat su velikih promjena u izvorima podataka, klasifikacijama ili metodologiji. Na primjer, prilikom promjene sa ESA95 na ESA 2010, došlo je do revizije dijela podataka. Preliminarni podaci se revidiraju u trenutku dostupnosti godišnjih podataka. Uprava za statistiku je usvojila politiku revizije i ista je dostupna na web sajtu <http://www.monstat.org/cg/page.php?id=1493&pageid=1493>

3.5.2 Praksa revizije podataka

Podaci Nacionalnih računa podložni su reviziji u slučaju promjena u međunarodnim metodologijama ili ako postanu dostupni novi izvori podataka. Nacionalni računi predstavljaju širok spektar podataka o različitim oblastima koje su integrisane u sistem nacionalnih računa, tako da će promjena jednog područja imati uticaja na drugom mjestu, te stoga revizija jednog dijela Nacionalnih računa može dovesti do revizije podataka cjelokupnog sistema nacionalnih računa. Dok bi revizije trebalo posmatrati kao proces za progresivno poboljšanje kvaliteta nacionalnih računa, npr. bolji izvori i / ili metode postaju dostupni, dostupnost informacija o revizijama je ključni element za razumijevanje podataka nacionalnih računa i revizija nastalih između saopštenja. Nakon objave rezultata obračuna godišnjeg bruto domaćeg proizvoda podaci kvartalnog bruto domaćeg proizvoda se usaglašavaju sa godišnjim podacima u cilju postizanja interne usklađenosti.

3.5.3 Prosječna veličina revizije podataka (A6)

4. Pravovremenost i tačnost objave podataka

4.1 Pravovremenost

Podaci se objavljuju u skladu sa Godišnjim planom statističkih istraživanja i Kalendarom objavljivanja statističkih podataka, 83 dana po isteku kvartala (t+83).

Vremenski jaz objave preliminarnih podataka

Preliminarni podaci kvartalnog BDP raspoloživi su 11 nedelja nakon isteka referentnog kvartala.

Vremenski jaz objave konačnih podataka

Konačni podaci na kvartalnom nivou dostupni su 12 mjeseci nakon isteka referentnog perioda.

4.2 Tačnost objave podataka

Nije primjenjivo

5. Dostupnost i jasnoća

5.1 Kalendar objave podataka

Zakonom o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike ("Sl.list Crne Gore" br. 18/12) se propisuje da proizvođači zvanične statistike pripremaju, ažuriraju i objavljuju Kalendar objavljivanja statističkih podataka. Objavljuje se na internet stranici Uprave za statistiku najkasnije do 20. decembra za narednu godinu, za sve proizvođače zvanične statistike koji uključuje datume objavljivanja statističkih podataka. Svaka promjena u datumu objavljivanja u Kalendaru objavljuje se unaprijed u skladu sa Procedurom o neplaniranim revizijama.

5.2 Pristup kalendaru objave podataka

Dostupno na linku: <http://www.monstat.org/cg/page.php?id=12&pageid=12>

5.3 Saopštenja

Saopštenja kvartalnog BDP-a dostupna su na sajtu MONSTAT- a, link:

<http://monstat.org/cg/page.php?id=1248&pageid=20>

5.4 Publikacije

Uprava za statistiku objavljuje sljedeće redovne publikacije: Statistički godišnjak, Crna Gora u brojkama, Mjesečni statistički pregled. Pored navedenih redovnih, Uprava za statistiku objavljuje i vanredne publikacije. Neke od najznačajnijih vanrednih publikacija su sljedeće: Žene i muškarci u Crnoj Gori, Najčešće korišćeni statistički podaci. Sve publikacije koje objavljuje Uprava za statistiku dostupne su na sljedećem linku: <http://monstat.org/cg/publikacije.php>

5.5 Onlajn baza podataka

Kako bi se omogućio lak pristup podacima nacionalnih računa, korisnicima su dostupni svim validirani podaci nacionalnih računa u onlajn bazi podataka i drugim formatima. Onlajn baza podataka koja ima pristup podacima. Link <http://monstat.org/eng/pxweb.php>

Drugi formati podatka su excel formi i dostupni su na linku: <http://monstat.org/cg/page.php?id=20&pageid=20>

5.6 Pristup mikropodacima

Zakonom o zvaničnoj statistici i sistemu zvanične statistike ("Sl.list Crne Gore" br. 18/12) regulisana su pravila pod kojim spoljni korisnici mogu dobiti pristup individualnim podacima za potrebe istraživanja. Članom 58 definisane su vrste naučnih i istraživačkih organizacija koje mogu dobiti takve podatke. Davanje individualnih podataka bez identifikatora moguće je isključivo na pisani zahtjev naučno-istraživačkih ustanova, u svrhu obavljanja naučno-istraživačke djelatnosti, kao i međunarodnih statističkih organizacija i proizvođača statistike iz drugih država. Istraživački subjekt potpisuje Ugovor sa Upravom za statistiku, kao i Izjavu o poštovanju principa povjerljivosti. Proizvođači zvanične statistike vode posebnu evidenciju o korisnicima i o svrsi za koju su statistički podaci dati na korišćenje.

6. Uporedivost

6.1 Prostorna uporedivost

Uporedivost je osigurana primjenom uobičajenih definicija ESA 2010 što omogućava geografsku uporedivost podataka između Crne Gore i drugih zemalja. U skladu sa Nomenklaturom teritorijalnih jedinica za statistiku (NUTS), teritorija Crne Gore se smatra jednom statističkom regijom.

6.2 Vremenska uporedivost

Kako su podaci za sve referentne periode sastavljeni u skladu sa zahtjevima ESA 2010, podaci nacionalnih računa su u potpunosti uporedivi tokom vremena. Takođe, u slučaju fundamentalnih promjena metoda ili klasifikacija, izvode se revizije dugih vremenskih serija, koje uglavnom sežu daleko u prošlost. Koristeći zajednički okvir, tj. Evropski sistem računa ESA 2010, podaci za Crnu Goru mogu biti uporedivi kroz vrijeme, za kvartalnu vremensku seriju 2006-2018. Podaci su dostupni i uporedivi sa podacima drugih zemalja od prvog kvartala 2006. nadalje, u tekućim cijenama i od prvog kvartala 2007. nadalje, u stalnim cijenama.